

Ніна Олексіївна Коннова

Кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: nina.konnova@hneu.net,

Олег Миколайович Кузь

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університету імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: oleh.kuz@hneu.net,

Nina Konnova

PhD in Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of
International Relations, Political Science and
Practical Philosophy, Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7096-7714>

Oleh Kuz

D.Sc. (Philosophy), PhD (Sociology), Professor,
Head of the Department of International Relations,
Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1359-2466>

Валентин Федорович Чешко

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна

E-mail: valentyn.cheshko@hneu.net,

Valentin Cheshko

D.Sc. (Philosophy), PhD (Biology), Professor,
Professor of the Department of International
Relations, Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8414-9141>

УДК 141.155:321.8.573:327

**ТРАНСБІОПОЛІТИЧНИЙ ХРОНОТОП ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: БІО- І
ГЕОПОЛІТИЧНІ КОННОТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Received 12 August 2022; revised 16 September 2022; accepted 10 October 2022

DOI: 10.15421/342229

Анотація

Постановка проблеми. У сучасних умовах актуалізується реконструкція соціо-техно-екологічних систем, що саморозвиваються і включають людину як свій елемент. Підсумком такого конструювання буде управління величиною техногенного ризику у його біологічній, соціальній та цивілізаційній формах. І очевидним наслідком буде перехід розвитку самої біополітичної проблематики на новий, вже не міжнародний, а глобально-еволюційний рівень. Теорію та практику такої реконструкції можна позначити категорією «Трансбіополітика», що має на увазі політичну інституалізацію «екологічної рефлексії». Стаття є логічним продовженням нашої попередньої публікації, присвяченої аналізу перетворення політичного процесу на основний фактор глобальної еволюції та біополітичної трансформації геополітичного ландшафту. **Метою** розвідки є створення загального ескізу конфігурації основних трендів коеволюційної взаємодії біологічного, соціокультурного і техно-раціоналістичного модулів стабільної еволюційної стратегії техногенної цивілізації у просторі біо- і геополітичних конотацій міжнародних відносин. На основі поєднання **методів** концептуального, дискурсивного та політико-антропологічного аналізу (у контексті трансбіополітичної парадигми) розкривається зміст категорії «Трансбіополітичний хронотоп»: диференційована у геополітичному відношенні сукупність соціокультурних векторів еволюції сучасної цивілізації. Іншими словами, трансбіополітичний хронотоп визначає напрямок інклюзивної технологічної трансформації як культурно-екологічної

ніші, так і біосоціальної природи людини. Загальний **висновок/прогноз** можна звести до двох тез: по-перше, трансбіополітика, що формується у диференційованому культурно-цивілізаційному контексті, на даний час інтегрується до загального політичного процесу, частково заміщуючи і переплітаючись з геополітичними доктринами у сфері міжнародних відносин; по-друге, наростання конфлікту технологічної цивілізації із сконструйованою нею ж культурно-екологічною нішою через турбулентність геополітичної сфери соціального життя може вивести рівень техногенного та цивілізаційного ризику на екзистенційну межу.

Ключові слова: політика, глобальна політика, глобальна еволюція, геополітика, міжнародні відносини, біовлада, біополітика, трансбіополітика, трансбіополітичний хронотоп.

TRANSBIOPOLITICAL CHRONOTOPE OF TECHNOLOGICAL CIVILIZATION: BIO- AND GEOPOLITICAL CONNOTATIONS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract

Problem Statement. In modern conditions the reconstruction of self-developing socio-technological-ecological systems, which include man as its element, is actualized. The result of such a construction will be the management of the value of technogenic risk in its biological, social and civilizational forms. And the obvious consequence will be the transition of the development of biopolitical problems to a new, no longer international, but global-evolutionary level. The theory and practice of such a reconstruction can be designated by the category of "Transbiolitics," which implies the political institutionalization of "ecological reflection. The article is a logical continuation of our previous publication devoted to the analysis of the transformation of the political process into the main factor of global evolution and the biopolitical transformation of the geopolitical landscape. **The purpose** of this paper is to create a general sketch of the configuration of the main trends of the coevolutionary interaction of biological, sociocultural and techno-rationalist modules of the stable evolutionary strategy of the technogenic civilization in the space of bio- and geopolitical connotations of international relations. Based on a combination of methods of conceptual, discursive and political-anthropological analysis (in the context of transbiolitical paradigm) the content of the category "Transbiolitical Chronotope" is revealed: a geopolitically differentiated set of socio-cultural vectors of modern civilization evolution. In other words, the trans-biopolitical chronotope determines the direction of inclusive technological transformation of both cultural and ecological niche and the biosocial nature of man. **The general conclusion/prognosis** can be reduced to two theses. Firstly, transbiolitics, formed in a differentiated cultural-civilizational context, is currently being integrated into the general political process, partially replacing and partially intertwining with geopolitical doctrines in the sphere of international relations. Secondly, the growing conflict of technological civilization with the cultural and ecological niche constructed by it through the turbulence of the geopolitical sphere of social life can bring the level of technological and civilizational risk to the existential boundary.

Key words: politics, global politics, global evolution, geopolitics, international relations, biopower, biopolitics, transbiopolitics, transbiopolitical chronotope.

Постановка проблеми.

У сучасних умовах актуалізується реконструкція соціо-техно-екологічних систем, що саморозвиваються та включають до свого складу людину в якості свого елемента. Метою такого конструювання буде управління величиною техногенного ризику у його біологічній, соціальній та цивілізаційній формах. І очевидним наслідком буде перехід розвитку самої біополітичної проблематики на новий, уже не міжнародний, а глобально-еволюційний рівень.

Теорію і практику такої реконструкції можна позначити категорією «ТРАНСБІОПОЛІТИКА» [Чешко & Кузь, 2019], що перед-

бачає перетворення «екологічної рефлексії» [Dryzek & Pickering, 2018: 57-59] на несучий елемент глобально-політичного процесу взагалі.

Стаття є логічним продовженням нашої попередньої публікації, присвяченої аналізу механізмів перетворення політичного процесу на основний фактор глобальної еволюції та інспірованої технологією біополітичних трансформацій геополітичного ландшафту.

Метою є уточнення загальної конфігурації основних тенденцій коеволюційної взаємодії біологічного, соціокультурного та техно-раціоналістичного модулів стабільної еволюційної стратегії техногенної цивілізації

у просторі біо- та геополітичних конотацій міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу.

Як зазначають автори концепції «екологічної рефлексії» [Dryzek & Pickering 2018: 57-59], пропонуючи її у якості політичної домінанти теоретичної та практичної політики епохи антропоцену, її тлумачення припускає два альтернативних варіанти – субстанціональний і процесуальний.

Перший наголошує, що різні соціально-політичні інститути вже є такими, що відповідають або не відповідають системі цінностей, де екологічна стабільність або ефективність мають вищий пріоритет у порівнянні з іншими цінностями (справедливістю, демократією та ін.).

Процесуальна трактовка ураховує здатність того чи іншого соціального інституту до самокорекції свого функціонування.

У будь-якому випадку цивілізаційна адаптація до кризових явищ системної природи передбачає інституційну реконструкцію, тобто заміщення одних соціальних інститутів іншими, або зміну функцій існуючих інститутів у відповідності з новою системою ціннісних пріоритетів.

У другому (процесуальному) варіанті така реконструкція буде протікати менш жорстко, ніж у першому (субстанціональному). Але в обох випадках неминуча політична турбулентність і загострення конфліктів, які, зародившись у сфері соціальної політики, виявляться більш гострими і стабільно нестійкими на рівні міжнародних відносин (обґрунтування цієї тези буде представлено нижче).

Зауважимо, що в обох випадках демократична форма організації політичної реальності не забезпечує *a priori* ефективного механізму легітимації загальнозначущих рішень. Це, на нашу думку, ілюструє невизначеність співвідношення ціннісних пріоритетів екології та демократії.

Переплетення об'єктивно-наукових і ціннісно-гуманістичних аспектів («Світу Суцього» і «Світу Належного») у ментальному образі Реальності, взагалі, і цивілізаційно-кризової реальності, зокрема, ініціює когнітивні асоціації між категоріями Влада, Політика і

Криза [Dryzek, & Pickering 2018].

У потрійній спіралі, що описана нами раніше – (ГЕНЕТИКА–КУЛЬТУРА–ТЕХНОЛОГІЯ) – конкретизується зв'язок ВЛАДА–ТЕХНОЛОГІЯ, який перетворює останню на інструмент адміністративно-політичного управління біологічною та соціальною еволюцією, що вписується, однак, у диференційований соціокультурний контекст. Це призводить до суперечності між зростаючою роллю геополітичного та технологічного факторів у ході кризового цивілізаційного розвитку та неоліберальними формами його реалізації. Ця закономірність найбільш явно виявилася в процесі коронавірусної кризи, коли традиційні, відомі з часів так званої Декамеронової чуми, адміністративні методи виходу з неї попервах демонстрували, за поширеною думкою, негативну кореляцію зі ступенем демократизації політичного режиму.

Відмінною рисою політичної ідеології епохи пандемії стало посилення тренду на відчуження між суб'єктами політичного процесу (славнозвісне «дотримання соціальної дистанції») та технологізацію форми міжособистісної комунікації. Технологія витісняє біологічну складову соціалізації, посилює світоглядне зрушення від Гуманізму епохи Модерну до Трансгуманізму, а потім Постгуманізму Постмодерну. Ступінь когезії між елементами соціополітичної організації слабшає на рівні внутрішньо- та міждержавних відносин.

Ця тенденція, втім, дещо ослабла з переходом до стадії вакцинації. Причина полягає в історично сформованому лідерстві західних демократій у сфері науково-технологічних розробок.

Як загальний результат цих міркувань, результуюча траєкторія раціонально-технологічного управління глобально-еволюційною кризою антропоцену складається як баланс декількох протилежних трендів: по-перше, інтеграційних, заснованих на науковому пізнанні, процесів природної еволюції, які у сукупності називаються глобалізацією сучасної техногенної цивілізації, і по-друге, диференціюючих, заснованих на локальній адаптації технологічних рішень до історично сформованого регіонального ландшафту соціо-куль-

турно-екологічної ніші.

Ця суперечність актуалізується на рівні міжнародних (точніше, міжкультурних) відносин у епоху антропоцену і загострюється в період системної цивілізаційної кризи, що спостерігається на даний час. Остання представлена низкою криз, що паралельно протікають (описані вище) та розвиваються за каскадним механізмом.

За експертними оцінками [див.: Кузь & Чешко 2021a], сьогодні налічується від трьох до семи базисних моделей політико-адміністративного управління ризиком під час таких криз. Реалізація кожної з них здійснюється та детермінується у прямій залежності від системи соціальних та політичних комунікацій у регіоні. Базисом виступають тисячолітні і тому відносно стійкі до зовнішніх факторів культурні традиції. Водночас гостра фаза кризи потребує рішень «екстреного регулювання», які належать до сфери гуманітарних та природних (біо-, енергетичних, інформаційних та ін.) технологій. При цьому ефективність реалізації кожної з технологічних схем передбачає використання вже наявних у соціумі культурно-комунікативних стереотипів.

Таким чином, описане протиріччя зводиться до різниці швидкостей еволюційних трансформацій культурного та технорационалістичного модулів еволюційної стратегії. В умовах, що склалися (за наявності достатнього потенціалу так званого NBIC (nano-, bio-, info-, cognitio-) технологічного комплексу та системного характеру кризових процесів), ця суперечність із рівня міжнародних відносин переходить *in potentio* на глобально-еволюційний рівень. Він рівнозначний еволюційній сингулярності, тобто незворотній біологічній та гуманітарній дивергенції.

У період розвитку системної цивілізаційної кризи, подібної до нинішньої, різко, стрибкоподібно зростають масштаби та швидкість технологізації процесів соціальної комунікації. Паралельно ті самі закономірності виявляються й у сфері механізмів реалізації біовлади. Ці два атрибути знаходяться у синергійній взаємодії та є ознаками стрімкого наближення точки еволюційної сингулярності, перетворення політики на один із провідних факторів

еволюційного процесу. З початком ковідної епідемії ми раптово опинилися у безпосередній близькості до так званої точки Омега з термінології Тейяр Де Шардена [Чешко & Коннова 2020].

Трансбіополітика [Кузь & Чешко 2021b] перетворюється на основний глобальний політичний тренд розвитку сучасної цивілізації на тлі двох взаємопов'язаних явищ: по-перше, проліферації в антропосферу (сферу проживання *Homo sapiens*) технологічних інновацій і, по-друге, наростання системної кризи технологічної цивілізації.

Як наслідок, відбувається радикальне перерформатування того, що може бути назване політичним цивілізаційним ХРОНОТОПОМ. Ця категорія виникла у галузі природознавства та згодом була інкорпорована і остаточно оформлена у сфері гуманітарного знання. Це робить її евристично цінною у галузі сучасних трансдисциплінарних досліджень. У контексті трансбіополітичної парадигми зміст категорії «політичний хронотоп» можна визначити як диференційовану в геополітичному відношенні сукупність соціокультурних векторів еволюції сучасної цивілізації.

Іншими словами, політичний хронотоп визначає напрямок інклюзивної технологічної трансформації як культурно-екологічної ніші, так і біосоціальної природи людини.

Для опису структурної організації новоствореного «трансбіополітичного» хронотопу, ми скористаємося категоріально-термінологічним апаратом світ-системного аналізу Ф.Броделя та І.Валлерстайна [Blommaert 2015]. Відповідно до цієї схеми [Wallerstein 2004], трансбіополітичний хронотоп є тришаровим.

Перший шар представлений «подіями» – технологічними та/або соціокультурними інноваціями і спонтанними кризами культурно-екологічної ніші, що прямо чи опосередковано ними зумовлені та з їх допомогою долаються. Їхній час життя є найменшим в історичному масштабі часу і вимірюється від виникнення до зникнення або до перетворення на константний атрибут культурно-екологічної ніші.

Другий прошарок («конкуренції») пред-

ставлений безліччю соціокультурних стереотипів. Іншими словами, це ті самі інновації, які перейшли до другого шару з першого та стали стійкими і довготривалими атрибутами певного культурно-цивілізаційного типу.

Ці стереотипи мають два різних джерела – еволюцію культури та розвиток науки / технології, тобто гуманітарне знання та природознавство. Процес інкорпорації об'єктивного знання до культури та його перетворення на культурні стереотипи, таким чином, внутрішньо суперечливий вже за визначенням. Уже існуючі культурні стереотипи мають перевагу у конкуренції з новими науково-технологічними інноваціями, якщо перші (культурні конкуренти) вже займають домінуюче становище у свідомості та/або спираються на біологічно успадковані психофізіологічні архетипи. Цей конфлікт описується як протиріччя між змістом дескриптивно-наукового та публічного дискурсів, законами природи та етико-правовими принципами. Цей висновок польський дослідник А. Барут (A. Barut) робить на основі політичної історії пандемії у своїй країні. Характерно, що він висуває пріоритет саме останніх [Barut 2021].

Як результат переходу з «подієвого» шару до шару «конкуруючих» стереотипів, останні трансформуються у систему цінностей, на основі яких проводиться селекція цілей соціально значущих (тобто політичних) проектів та припустимих методів їх досягнення (соціально-трансбіополітика). Відповідно, їх розподіл у кожний момент часу диференційований у просторі, що робить їх важливими факторами диференціації геополітичної (міжнародна трансбіополітика). Внаслідок конкуренції зароджуються потенційні тренди розвитку хронотопу, які актуалізуються у більш глибинному, третьому шарі.

Третій шар формується результуючими трендами взаємодії різних актуальних трансбіополітичних проектів щодо еволюції складних систем, що включають людину. Або, точніше, носія Розуму, орієнтованого на активне пристосування об'єктивної реальності (включаючи власну природу). Основним трендом глобальної еволюції з виникненням NBIC-технологій стає перехід технологічної

цивілізації у напрямі Гуманізм → Трансгуманізм → Постгуманізм.

Цей тренд є закономірним результатом системної адаптивної інверсії технорационалістичного модуля стабільної еволюційної стратегії технологічної цивілізації (цим терміном ми позначаємо поширення сфери застосування NBIC-технологій (як технологій керованої еволюції) за межі модифікації власне культурно-екологічної ніші – на саму людину з метою її адаптації до умов нею створеної реальності (так зване удосконалення людини, Human enhancement)).

Центрами проліферації («ядрами») часових трендів, що формуються у попередньому шарі, виступають лідери науково-технологічного розвитку, тобто країни Західного (Трансатлантичного) культурно-цивілізаційного типу, поряд із Китаєм, Японією, Індією. Питома вага останніх у технологічному та економічному розвитку глобальної цивілізації зростає. Це, відповідно, створює умови для диференціації прийнятих у кожному окремому випадку моделей еволюційного розвитку. Лінія розділу пролягатиме між домінуванням неоліберальної інтерпретації гуманістичного індивідуалізму на Заході та конфуціанською (також гуманістичною) інтерпретацією співвідношення групових та індивідуальних інтересів на Сході. Останні в неоліберальній традиції найчастіше ототожнюються з тоталітаризмом, що не зовсім коректно, на наш погляд. Успішна боротьба з пандемією у Південній Кореї та Японії у перший рік розвитку кризи (2020) – тому доказ. Ці країни, згідно з неоліберальною доктриною, відносять до демократичних режимів, хоч і з застереженнями.

Стосовно оцінки припустимості чи неприпустимості технологічних схем реконструкції природи людини та її довкілля, західний гуманізм віддає пріоритет забезпеченню індивідуальних норм («природні права людини»), а східна культура – групових норм. Таким чином, початкова дихотомія трансбіополітичного хронотопу формує два вектори / сценарії майбутнього: або (1) диференціація єдиної біосоціальної єдності (Людства) на безліч спільнот за ознакою подібності індиві-

дуальних екзистенційних проєктів, або (2) перформатування соціо-культурно-екологічної ніші у відповідності до потреб єдиного соціального організму та єдиного носія розуму.

Існує ще одна група країн, яка претендує на роль лідера у формуванні результуючого вектора еволюції трансбіополітичного хронотопу. На відміну від перших двох культурно-цивілізаційних типів (умовно позначених як Західний та Східний), наразі вони характеризуються явним домінуванням соціокультурного модуля еволюційної стратегії порівняно з технорационалістичним модулем. Іншими словами, їхньою відмінністю є вкрай стійкий активний (можна сказати, «агресивно-фундаменталістський») комплекс соціокультурних стереотипів. Цей комплекс важко піддається модифікаціям, а тим більше – деструкції під впливом зовнішніх впливів. Прикладом може бути «Світ Ісламу» [Al Eid & Arnout 2020]. Це, звісно ж, не свідчить про відсутність впливу на нього із боку інновацій науково-технологічного розвитку. Однак, моделі їх (країн) інтеграції у політичний контекст жорстко синхронізуються з ідеологічною доктриною та системою цінностей, запрограмованих релігійною догматикою.

У класичній схемі світ-системного аналізу Броделя-Валлерстайна цю групу ототожнили з так званою «напівпериферією» організації хронотопу. У цьому контексті більш адекватним, на нашу думку, є термін «квазі-ядро». Як наслідок, фіксується ще один біополітичний вектор глобальної еволюції – (3) колапс чи стагнація технологічної (техногенної) цивілізації.

У відносно довготривалій часовій перспективі ці тренди-вектори еволюційного майбутнього, у підсумку, можуть співіснувати невизначений час, а зрештою – редукуватися до одного, найвпливовішого варіанту. Цей сценарій має реалізуватися у рамках класичної схеми *Biopolitics* світ-системного аналізу.

Однак, з урахуванням фактора коадаптивної взаємодії між лідерами процесу, має існувати «точка неповернення» або еволюційна сингулярність, яка фіксує ту геополітичну диференціацію, яка виявиться їй синхронною. У якості такої сингулярної точки виступить

індукований технологією незворотний розрив біосоціальної ідентичності *Homo sapiens* або просто створення технологічної можливості такого розриву. Це рівносильно реалізації цивілізаційної трансформації Трансгуманізм → Постгуманізм.

Подальша історія визначатиметься трьома сценаріями, які вже реалізовані в адаптивній реакції культурного модуля на втручання до психосоматичної організації. Усі три сценарії вже актуалізувалися в історії глобальних пандемій. Типовими їх прикладами є пандемії прокази, сифілісу та СНІДу [Градинари & Чубаров 2021].

Умовно їх можна позначити як:

1. *Виключення* – взаємна та тяжіюча до обмеження/блокування комунікації стигматизація членів нових соціальних спільнот, які є носіями певних атрибутів. Раніше у ліберальному варіанті техногенної цивілізації та в його попередників (але не тільки) поява індивідів-носіїв «стигми» (наприклад, інфікованість збудниками прокази чи СНІДу) вважалася наслідком індивідуальних девіацій від групових норм. У сучасних умовах ті, що піддаються стигматизації, можуть створюватися у вигляді технологічного втручання у біосоціальну природу з єдиною метою реалізації певного екзистенційного проєкту з урахуванням вільного вибору чи соціального примусу.

2. *Інтеграція* в загальну, ієрархічну або мережеву, структуру соціальних інститутів з диференційованими функціями та вимогами до своїх членів (мережева організація, мережева модель, з певною ймовірністю, може реалізуватися в рамках Західного культурно-цивілізаційного типу, ієрархічний варіант – вірогідніший у Східному типі).

3. *Ізоляція* – ослаблений варіант виключення, що виникає тоді, коли чисельність та/або вплив соціальних спільнот виявляються непорівнянними, через що з часом домінуюча група витісняє інші.

Четверту групу культурно-цивілізаційних типів умовно можна назвати «*транзитними цивілізаціями*» відповідно до геополітичного критерію. У класичному розумінні цього терміну [Черниш 2001] «транзитні цивілізації» формуються в зоні просторового контакту між

лідерами процесу трансформації та виступають каналом інформаційного обміну / інтеграції між ними, але самі виявляються залученими до біополітичних флуктуацій, які можуть приймати циклічний характер» [Чешко 2001]. У світі, що глобалізується, просторове розташування таких країн («периферії» за І.Валлерстайном) не є суть важливим.

Взаємодія технораціоналістичного та соціокультурного модулів еволюційної стратегії техногенної цивілізації значно збільшує питому вагу культурних стереотипів.

По-перше, розвиток генно-інженерних технологій, що зменшує залежність культурних моделей індивідуальних екзистенційних проєктів від біологічного модуля, технологізує психосоматичне буття людини, включаючи репродуктивну функцію. Це особливо проявляється у сучасних тенденціях еволюції неоліберальної доктрини.

По-друге, переконання, що інформаційно-комунікативні комп'ютерні практики неминуче зміцнюють демократію та перешкоджають авторитаризму, виявилось міфом [MacKenzie et al. 2021]. Навпаки, прогрес інформаційно-цифрових технологій значно збільшує потенційні можливості глобального соціального контролю [Flinders 2021] як у рамках демократичного (маніпулятивні технології), так і авторитарного (цифрова диктатура) політичного процесу.

Висновок.

Отже, внутрішня єдність усередині кожного групового лідера у процесі розвитку тяжіє до різких стохастичних флуктуацій. На відміну від класичного варіанта світ-системного аналізу, результуючий тренд трансбіополітичного хронотопу представлений кількома ядрами, що існують досить тривалий час.

Цей період визначається кількома факторами: насамперед, 1) швидкістю науково-технологічного розвитку, внаслідок якого можуть бути запропоновані ефективні схеми подолання кризових явищ. Чим більша тривалість періоду пошуків, апробації та імплементації технологічних інновацій, тим довше у розпорядженні глобальної цивілізації будуть лише класичні соціокультурні складові контролю кризової ситуації. Самих ефективних інно-

вацій може бути кілька, а їх зміст може бути різною мірою адаптований до різних культурно-цивілізаційних типів (2). І, нарешті, самі інновації можуть вимагати радикальних світоглядних та цивілізаційних трансформацій, аж до екзистенційного рівня (3).

Усі три фактори разом збільшують ймовірність розкладання хронотопу на кілька ніш. У результаті культурно-цивілізаційна та геополітична диференціація з більшою ймовірністю може перейти спочатку в біополітичну, а потім антропологічну форму. Спричинена науково-технологічним розвитком, відбудеться еволюційна дивергенція – розпад єдиної культурно-екологічної ніші на кілька, кожна з яких матиме власного носія розуму зі специфічною еволюційною стратегією.

Існує ще один фактор, суттєвий для формування трансбіополітичного хронотопу, остаточного сценарію майбутнього цивілізації, що глобалізується, та долі самоідентичності людства як носія розуму у Всесвіті. Визначається він статикою та динамікою актуалізації техно- та антропогенних цивілізаційних ризиків. На даний час кризові процеси, що розвиваються у всіх людинорозмірних підсистемах у гібридній зоні на межі біосфери та техносфери, протікають паралельно, але на різних рівнях і з різними швидкостями, синхронно та діахронно у різних своїх проявах. При цьому вони характеризуються різною територією та величиною ризику – до екзистенційного, включно.

Ті з кризових процесів, що: 1) мають величину ризику, близьку до екзистенційного рівня у поєднанні зі 2) значною тривалістю реалізації ризику та 3) вимагають тривалого часу для розробки та реалізації технологічних схем контролю та управління, – переводять цивілізаційну кризу у стан хронічної та збільшують турбулентність / питому вагу стохастичної компоненти біополітичного процесу.

Усе перелічене тягне за собою збільшення значення соціокультурного модуля еволюційної стратегії технологічної цивілізації як соціальної основи реалізації запропонованих проєктів. Склад соціокультурного модуля, як зазначалося, значно диференційований в ідеологічному, геополітичному та економічному

аспектах. Якщо тривалий час світ існуватиме у відсутності однозначного ефективного технологічного рішення без руйнування існуючого антропологічного (біологічна природа людини) та політичного status quo, відбудеться трансформація біополітичної диференціації на геополітичну та культурно-цивілізаційну.

Описана концепція ілюструється історією коронавірусної пандемії і, загалом, узгоджується з концепцією, яку пропонують деякі дослідники її фактографії [Blinder et al. 2021].

Загальний висновок/прогноз можна звести до двох тез:

по-перше, трансбіополітика, що формується у диференційованому культурно-цивілізаційному контексті, на даний час інтегрується до загального політичного процесу, частково заміщуючи / переплітаючись з геополітичними доктринами у сфері міжнародних відносин; по-друге, наростання конфлікту технологічної цивілізації зі сконструйованою нею ж культурно-екологічною нішою через турбулентність геополітичної сфери соціального життя може вивести рівень техногенного та цивілізаційного ризику на екзистенційну межу.

Бібліографічні посилання

- Al Eid, N.A., Arnout, B.A. (2020). Crisis and disaster management in the light of the Islamic approach: COVID-19 pandemic crisis as a model (a qualitative study using the grounded theory). *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2217. DOI: <https://doi.org/10.1002/pa.2217>
- Barut, A. (2021). Departure from the Rule of Law as Consolidation of Biopower: Example of Polish Legislation Justified by Fighting the COVID-19 Pandemic. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej*, 28(3), 5-21. DOI: [10.36280/AFPiFS.2021.3.5](https://doi.org/10.36280/AFPiFS.2021.3.5)
- Blinder, D., Zubeldía, L. & Surtayeva, S. (2021). Covid-19 and Semi-Periphery: Argentina and the Global Vaccines Research and Development. *Journal of World-Systems Research*, 27(2), 494-521. DOI: <https://doi.org/10.5195/jwsr.2021.1049>
- Blommaert, J. (2015). Chronotopes, scales, and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology*, 44, 105-116. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102214-014035>
- Dalby, S. (2020). *Anthropocene Geopolitics: Globalization, Security, Sustainability*. University of Ottawa Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvx5w8dk>
- Dryzek, J. S., Pickering, J. (2018). *The politics of the Anthropocene*. Oxford University Press.
- Flinders, M. (2021). Democracy and the politics of coronavirus: trust, blame and understanding. *Parliamentary Affairs*, 74(2), 483-502. DOI: <https://doi.org/10.1093/pa/gsaa013>
- MacKenzie, A., Rose, J., Bhatt, I. (Eds.). (2021). *The epistemology of deceit in a postdigital era: Dupery by design*. Cham: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1080/00131857.2021.2017277>
- Wallerstein, I. (2004). *World-systems analysis*. Durham, London: Duke university Press.
- Градинари, И., Чубаров, И. (2021). Медиагенеалогия заражения: сифилис-СПИД-ковид. *Логос*, 31 (1(140)), 83-112.
- Кузь, О., Чешко, В. (2021b). Трансбіополітика: онтологія та метатеорія керованої еволюції. «Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences», 4(1), 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15421/342110>
- Кузь, О.М, Чешко, В.Ф. (2021a). Трансбіополітичний тренд пандемії COVID-19: від політичної глобалізації до політики глобальної еволюції. *Політикус*, 3, 122-130. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.19>
- Черниш, О. М. (2001). Транзитні цивілізації. *Практична філософія*, 1, 235-243.
- Чешко В.Ф., Кузь О.Н. (2019). Технология биополитики и биополитика технологии (метафизическое и политико-антропологическое эссе). *Практична філософія*, 4(74), 42-52.
- Чешко, В. (2001). Генетика, біоетика, політика: коеволуція культурно-психологічних парадигм сучасної цивілізації. *Практична філософія*, 3, 44-71.
- Чешко, В.Ф., Коннова, Н.А. (2020). В окрестностях “Точки Омега”: антрополого-эпистемологическое эссе по поводу пандемии COVID-19. *Практична філософія*, 2(76), 53-62. DOI: <https://www.academia.edu/44659820>

References

- Al Eid, N.A. & Arnout, B.A. (2020). Crisis and disaster management in the light of the Islamic approach: COVID-19 pandemic crisis as a model (a qualitative study using the grounded theory). *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2217. DOI: <https://doi.org/10.1002/pa.2217>
- Barut, A. (2021). Departure from the Rule of Law as Consolidation of Biopower: Example of Polish Legislation Justified by Fighting the COVID-19 Pandemic. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej*, 28(3), 5-21. DOI: [10.36280/AFPiFS.2021.3.5](https://doi.org/10.36280/AFPiFS.2021.3.5)
- Blinder, D., Zubeldía, L. & Surtayeva, S. (2021). Covid-19 and Semi-Periphery: Argentina and the Global Vaccines Research and Development. *Journal of World-Systems Research*, 27(2), 494-521. DOI: <https://doi.org/10.5195/jwsr.2021.1049>
- Blommaert, J. (2015). Chronotopes, scales, and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology*, 44, 105-116. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102214-014035>
- Chernysh, O.M. (2001). Tranzhytni tsyvilizatsii [Transit civilizations]. *Praktychna filozofia*, 1, 235-243. (in Ukrainian)
- Cheshko, V. (2001). Genetika, bioetika, politika: koevoluciya kul'turno-psihologichnih paradigm suchasnoi civilizatsii [Genetics, bioethics, politics: coevolution of cultural and psychological paradigms of modern civilization.]. *Praktychna filozofiya*, 3, 44-71. (in Ukrainian)
- Cheshko, V.F. & Konnova, N.A. (2020). V okrestnostyah "Tochki Omega": antropologo-epistemologicheskoe esse po povodu pandemii COVID-19 [In the vicinity of "The Omega Point": an anthropological-epistemological essay on the COVID-19 pandemic]. *Praktychna filozofiya*, 2(76), 53-62. DOI: <https://www.academia.edu/44659820> (in Russian)
- Cheshko, V.F. & Kuz, O.N. (2019). Tekhnologiya biopolitiki i biopolitika tekhnologii (metafizicheskoe i politiko-antropologicheskoe esse) [Technology of biopolitics and biopolitics technologies (metaphysical, political and anthropological essay)]. *Praktychna filozofiya*, 4, 43-53. (In Russian)
- Dalby, S. (2020). *Anthropocene Geopolitics: Globalization, Security, Sustainability*. University of Ottawa Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvx5w8dk>
- Dryzek, J.S. & Pickering, J. (2018). *The politics of the Anthropocene*. Oxford University Press.
- Flinders, M. (2021). Democracy and the politics of coronavirus: trust, blame and understanding. *Parliamentary Affairs*, 74(2), 483-502. DOI: <https://doi.org/10.1093/pa/gsaa013>
- Gradinari, I., & CHubarov, I. (2021). Mediagenealogiya zarazheniya: sifilis-SPID-kovid [Media genealogy of infection: syphilis-AIDS-covid]. *Logos*, 31 (1(140)), 83-112. (in Russian)
- Kuz, O., & Cheshko, V. (2021b). Transbiopolityka: ontolohiia ta metateoriia kerovanoi evoliutsii [Transbiopolitics: ontology and metatheory of managed evolution]. *Epistemolohichni doslidzhennia v filozofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh*, 4 (1), 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15421/342110> (in Ukrainian)
- Kuz, O.M. & Cheshko, V.F. (2021a). Transbiopolitychnyi trend pandemii COVID-19: vid politychnoi hlobalizatsii do polityky hlobalnoi evoliutsii [Transbiopolitical trend of the covid-19 pandemic: from political globalization to policy of global evolution]. *Politykus*, 3, 122-130. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.19> (in Ukrainian)
- MacKenzie, A., Rose, J. & Bhatt, I. (Eds.). (2021). *The epistemology of deceit in a postdigital era: Dupery by design*. Cham: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1080/00131857.2021.2017277>
- Wallerstein, I. (2004). *World-systems analysis*. Durham, London: Duke university Press.